

גליון קנין תורה

יו"ל ע"י חבורת קנין תורה

בעזרה שית

נציבי חודש מרחשון

הנגידים הנכבדים והמפוארים

משפחת בראכפעלד שיחיו

לעי"נ אביהם מו"ה **משה יוסף** ב"ר יעקב ע"ה ממעקסיקא

פ' תולדות
תשע"ה

מס' קידושין
גליון ה'

שינון לחזרה

תמצית שקלא וטריא עם ביאורים והערות

[דף י"ז ע"א - דף כ' ע"ב]

מפדיון הבן ולא מעולת ראייה ודכתיב נמי בההוא פרשה ואינו אלא שתי כסף^ג, מדכתיב (בספא דהענקא) אשר ברכך ד' אלקיך וללמדך שתדרוש קרא לרבות ולא למועט.

(ב) לר' יהודה, שלשים סלעים, דיליף בגזירה שוה 'נתינה נתינה' מנזקי עבד ושור מועד שהרג את העבד צריך בעל השור לשלם לבעל העבד ל' שקלים, וכתיב הכא 'אשר ברכך ד' אלקיך תתן לו' וכתיב התם 'כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו'. והא דלא יליף נתינה נתינה מערכין להצריך חמשים סלעים ושהוא ערך גדול שבערכין^א; א. דתפשת מרובה לא תפשת, תפשת מועט תפשת, ב. דעבד מעבד הוה ליה למילף.

(ג) לר' שמעון, חמשים סלעים; להחזה אמינא יליף גזירה שוה 'נתינה נתינה' מערכין ודכתיב התם 'נתן את הערך ביום ההוא', וקשה דהוי ליה למילף שלשים מעבד כסכרת ר' יהודה דתפשת מרובה לא תפשת וגם דעבד מעבד הוה ליה למילף. למסקנא לא גמר מרביותו

גורן ויקב אלא לר"י ור"ש למה לי, ומשמע דאפי' לר"מ לא צעי אלא גורן ויקב אלא לאשמעינן מנינא דט"ו (כפירש"י ע"ס), ולי לאו הכי לא פליג ר"מ על ר"י ור"ש לענין דלא צעי דוקא אלא גורן ויקב, ועי"ז מקשה הרמב"ן, ולכן ממתיך הרמב"ן דהא דלמך חמש סלעים מכל מין ומין ולא אמר צדיקא ט"ו סלעים ותו לא, דמלתא אגב אורחיה קמ"ל דמחמש סלעים שצדקין הבן גמרי לה, ע"ש.

ב. כל הצא ליראות צדיהמ"ק בשלם רגלים חייב להציא עולה דכתיב ולא יראו פני ריקס. ומחלקו צ"ש וצ"ה צריש מס' חגיגה בשיעור עולת ראיה, לצ"ש צעין לכה"פ שמהא שוה שמי מעות כסף, ולצ"ה צעין לכה"פ מעה כסף. מיהו בגמ' ע"ס (דף א.) מחלקו ר' יוחנן וריש לקיש אם שיעור זה הוא מן המורה, א"כ מן המורה אין לו שיעור ושיעורים אלו הן מדרבנן (ע"ש בפר"ה רבי יוחנן). וצ"ל דמה שפירש"י כאן 'דליתיה אלא שמי כסף', אמיה כמ"ד דמה"ט יש לו שיעור וצ"ש דהשיעור הוא שמי כסף וצ"ל דנקט רש"י השיעור הוימר גדול לומר דגם זה הוא פחות מה' סלעים של פדיון הבן. וע"ע 'צחוק' כאן (ד"ה וילף).

ג. 'ערכין' היינו הנודר ליתן ערך נפשו להקדש, ותלוי בזמן שנות האדם וגם יש חילוק בין זכר לנקבה, לזמן חודש עד בן ה' שנים ערך הזכר ה' שקלים ונקבה ג' שקלים, ומזן ה' עד בן כ' ערך הזכר כ' שקלים והנקבה י' שקלים, ומזן כ' עד בן ס' שקלים, ומזן ס' ומעלה ערך הזכר ט"ו שקלים והנקבה י' שקלים, נמצא דערך גדול שבערכין הוא י' שקלים, דהיינו ערך זכר מנן עשרים עד בן ששים.

ד. ואף לעיל יליף ר' שמעון מדכתיב 'אשר ברכך' שיש לדרוש המקרא לרבות ולא למעט, ע"י בתום' (ד"ה חלה) דשאני התם דכתיב חד 'ריקס' על צבור ועל עולת ראיה, ולזה מהני קרא 'אשר ברכך' למילף מן המרובה [דהיינו צבור] ולא מן המועט [ועולת ראיה], משא"כ הכא דחד נמינה כתיב גבי נזקי עבד וחד כתיב גבי ערכין, לא מהני קרא דאשר ברכך ללמוד מערכין, נגד הסברא דעבד מעבד הו"ל למילף וגם הסברא דתפשת מועט תפשת.

מראי מקומות לתוספות

- דף י"ז ע"א: ד"ה ונילף ריקס ריקס, ד"ה חדא דתפשתה מרובה לא תפשתה.
- דף י"ז ע"ב: ד"ה למר (ע"י מהרש"א), ד"ה מרבה, ד"ה חליפי, ד"ה אלא מדרבנן.
- דף י"ח ע"א: ד"ה כאן בגנייה אחת, ד"ה אמר אצ"י צעל כורמיה דאב.
- דף י"ח ע"ב: מד"ה 'רבי אליעזר סבר יש אם למסורת' עד סוף העמוד.
- דף י"ט ע"א: ד"ה צמא, ד"ה אש, ד"ה תרמי, ד"ה אומך, ד"ה צמלוה.
- דף י"ט ע"ב: כל דיבורי המוספות.
- דף כ' ע"א: כל דיבורי המוספות.
- דף כ' ע"ב: כל דיבורי המוספות.

[דף י"ז]

שיעור הענקה לעבד

עבד היוצא בשנים או ביוכל או במיתת האדון, וכן אמה העבריה בסמיננים וי"א אף היוצא בגרעון כסף, חייב האדון ליתן להם הענקה ודכתיב זכי תשלחנו חפשי מעטך לא תשלחנו ריקס. העניק תעניק לו מוצאנך ומגרבך ומיקבך אשר ברכך ד' אלהיך תתן לו. ובגמרא ג' שיטות מהו שיעור והפדות של הענקה:

(א) לר' מאיר, ט"ו סלעים, דיליף בגזירה שוה 'ריקס ריקס' מפדיון הבן וכתוב הכא 'לא תשלחנו ריקס', וכתוב התם 'וכל בכור בנך תפדה ולא יראו פני ריקס' ד'ריקס' היינו ה' סלעים, וכיון דכתיב 'ריקס' מעיקרא ואחר כך 'העניק תעניק לו מוצאנך ומגרבך ומיקבך' שדינן ריקס אצאן ריקס אגורן וריקס אוקב, להצריך ה' סלעים מכל מין ומין, שהן ט"ו סלעים. ותני ר' מאיר מנינא של ט"ו סלעים ואף שכבר אמר דבעינן ה' סלעים מכל מין ומין לאשמועינן דקפיד רק על מנינא של ט"ו סלעים ולא בעינן דוקא ה' סלעים מכל מין, ואי בצר ליה מוהאי וטפי ליה מוהאי לית לן בה. ויליף גזירה שוה

א. וקשה לימא רק דבעינן ט"ו סלעים, ולמה ליה לומר תחילה חמש מכל מין ומין. ועי' ריב"א דקמ"ל דדוקא למצטר מחד מינא ולטפוי מאריך מינא הוי רשותא צדיה, אבל למיתן ליה כולהו ט"ו סלעים מאריך מינא ולא ליתן ליה מחד מינא כלל, לאו כל כמיניה, דמחייב לקיומי פשטיה דקרא לר' מאיר. מיהו בגמ' לא משמע כן, דמקשה בשלמא לר' מאיר היינו דכתיב אלא

גליץ קנין תורה

– וכן במקדיש שדה אהותו דרשו חז"ל שאני מרבה את הבן
[שאם לקחה מיד הקדש אינה יוצאה היטנו ביובל להתחלק לכהנים] ומוציא את האח [שאם
לקחה מיד הקדש יוצאה היטנו להתחלק לכהנים] מזהאי מעמא, דבן עדיף להיות
במקום אביו שכן קם תחת אביו ליעדה, מה שאין כן אח אינו קם
תחת אחיו ליבום אלא במקום שאין בן.

✦ **נרצע** [שהאדון מת קודם שהגיע יובל] אינו עובד לא את הבן ולא את
הבת, דכתיב 'רצע אדוניו את אוננו במרצע ועבדו לעולם', ולא את
הבן ואת הבת.

✦ **אמה העבריה** אינה עובדת לא את הבן ולא את הבת, דתחילה
כתיב בפסוק מצות הענקה [העניק תעניק לו וגו'] ואחר כך כתיב דין רציעה
[ולקחה את המרצע וגו'], ואחר כך כתיב [בסיפא דההוא קרא] 'ואף לאמתך תעשה
כן, להקיש אמה העבריה לנרצע.

ואי אפשר לומר דמקשינן אותה לענין רציעה [ולומר שגם היא נרצעה,
שהרי מומעטין אמה העבריה מרציעה מדכתיב 'ואם אמר יאמר
העבד' ולא אמה העבריה] ואי נמי מדכתיב 'רצע אדוניו את אוננו במרצע, אוננו ולא
אוננה, עיי לעיל דף יד-טו], אלא מקשינן אותה לנרצע לענין שאינה עובדת
לא את הבן ולא את הבת. ומדכתיב 'ואף לאמתך תעשה כן' [והווי מצי
למכתב רק 'ואף לאמתך כן'] מקשינן אותה לעבד גם לענין הענקה.

✦ **עבד עברי שנמכר לעכו"ם** אינו עובד לא את הבן ולא את
הבת, דכתיב [בקרא מיירי כשנאל עיי קרובים או בעצמו] 'וחשב עם קונהו,
ודרשין ולא עם יורשי קונהו.

ירושלמי עכו"ם וגר

✦ **עובד כוכבים** יורש את אביו מן התורה; לרבא מדכתיב 'וחשב
עם קונהו' למעוטי עבד עברי, מכלל דאית ליה יורשים. לרב היא בר
אבין אמר ר' יוחנן; לההוא אמינא מדכתיב 'כי ירושה לעשו נתתי
את הר שעיר', אבל הגמרא מדהה דדלמא ישראל מומר שאני,
ולמסקנא יליף מדכתיב 'כי לבני לוט נתתי את ער ירושה'.

– לרבא אין ראייה מדכתיב 'כי לבני לוט' וגו', דלעולם י"ל עכו"ם
אינו יורש את אביו והתם משום כבודו דאברהם שאני. לרב היא בר
אבין אמר ר' יוחנן אין ראייה מדכתיב 'וחשב עם קונהו', דהרי לא
כתיב שם בהדיא הדיוק שדייק רבא 'ולא עם יורשי קונהו'.

✦ **גר שלא נתגיייר אביו** אינו יורש את אביו עובד כוכבים מן
התורה [דהגר הוי כקטן שגולד ואינו מתייהם כלל אחר אביו העובד כוכבים] אבל יורשו

לדרוש 'נתינה' הענקה בגזירה שוה, אלא מיכה מיכה גמר, לכך יליף
'מיכה מיכה' מערכין [כתיב בעבד עברי זכי ימוך אחיך', ובערכין כתיב 'זאם מן הוא'].

מאיזה מין מעניקין לו

כתב רחמנא 'אשר ברכך ד' אלקיך' לרבות כל דבר, מיהו כתב
צאן גורן ויקב לומר דבעינן דוקא דברים הדומים לצאן גורן ויקב
שישנן בכלל ברכה [ושהוא פרה ורבה], ואי כתב רק צאן גורן דוקא בעלי
חיים ולא גידולי קרקע, ואי כתב רק גורן גורן דוקא גידולי קרקע ולא
בעלי חיים, לכך כתב תרוייהו. ואי כתב רק צאן וגורן ולא יקב הו"א
כל שישנן בכלל ברכה דומיא דבעלי חיים וגידולי קרקע, ובין פרדות
ובין כספים בכלל [דפרדות משבחן בגופיהו וכספים עביד בהו עיסקא ותרוייהו נחשבין
כדבר הפרה ורבה], לכך כתב יקב למעט; לר' שמעון לאפוקי כספים [ולא
משבחן בגופיהו] אבל פרדות דמשבחן בגופיהו הוו בכלל צאן וגורן, ולר'
אליעזר בן יעקב לאפוקי פרדות [דאף דמשבחן מי"ט אינן פרים ורבים] אבל
כספים דעביד בהו עיסקא הוו בכלל צאן וגורן].

[דף יז:]

לא נתברך הבית בגללו

נחלקו תנאי אם מעניקים לעבד אשר לא נתברך הבית בגללו;
לתנא קמא מעניקים דכתיב 'העניק תעניק' מכל מקום, והא דכתיב
'אשר ברכך' לא אתי אלא ללמד דהכל לפי ברכה תן לו [ואם נתברך הבית
בשילו הרבה תוסף על הענקה], ואם לא לא תפחות מן הכתוב, אבל לר' אליעזר בן
עזריה אין מעניקים לו, דדרש 'אשר ברכך' דברים ככתבן שאם
נתברך הבית בגללו מעניקים לו [ואם לא נתברך הבית בגללו אין
מעניקים לו], והא דכתיב העניק תעניק [לא אתי לרבווי מידי אלא] דברה
תורה כלשון בני אדם.

דין עבד ואמה אם עובדים לירושלים

✦ **עבד עברי שנמכר לישראל** [והאדון מת בתוך שש שנים] עובד את הבן
דכתיב 'שש שנים יעבוד' [ומלך כתיב 'יעבדך' שטע מינה שעובד שש שנים מכל מקום
ואפילו לבן], אבל כשאין בן לאדון אינו עובד את הבת או את האח,
דכתיב 'ועבדך שש שנים', לך ולא לירושל. והא דמרבה את הבן
ומוציא את האח, דבן עדיף שכן קם תחת אביו ליעדה [ודכתיב 'ואם לבנו
ייעדנה', שהאדון יכול למסור אמה העבריה לבנו שייעדה בכסף מקנתה ואין צריכה קידושין אחרים]
מה שאין כן אח אינו יכול ליעד, ואין לומר דאח עדיף שכן קם תחת
אחיו ליבום, דהיינו דוקא כשאין לו בן אבל כשיש לו בן ליכא יבום.

ה. פירשו לפי גירסתנו בגמ' 'למר למעוטי כספים' וכו', וכ"ה גירסת רש"י. ועיי בדאשונים
[כספ"א ורש"י] וכו', ובמהרש"א [ב"א כן בשם מוס' תימים] שהקשו למה לי יקב למעוטי למר פרדות ולמר
כספים, והא הוי כלל ופרט וכלל, ד'העניק תעניק' כלל ו'צאן גורן ויקב' פרט ו'אשר ברכך' חזר
וכלל, ונקטין דכלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, והיינו לאפוקי פרדות או כספים
[בחס' לפני הקטן עיי...]. מיהו נראה דרש"י נסתוו ליישב זה, דמפרש הסוגיא כמאל דס"ל [פוכה דף
(:)] דלא דרשין כל התורה בדרך כלל ופרט וכלל, אלא בדרך ריבוי מעוט וריבוי, דלדעא זו כשחזר
וריבא אמרינן ריבוי הכל [מלמד דבר אחד שרואי להפעם יחזר מן הכל. עיי בסוכה טס], וא"כ הו"א דבין
כספים ובין פרדות ישנן בכלל ברכה [ולא ממשעין אלא כגון גדיים ולגמרי אין בכלל ברכה], לכך אינטרין
מיעוטא ימירא ד'יקב' למעוטי או פרדות או כספים כל חד כדלית ליה. [א"כ י"ל דגם רש"י דרש
ליה ע"ד כלל ופרט [ולא ריבוי מעוט], אלא דס"ל דלא הוי אלא פרט וכלל, ד'צאן גורן' פרט ו'אשר
ברכך' חזר וכלל וליה ליה ד'העניק תעניק' הוי כלל, ונקטין (עיי עירובין דף סז. ופסחים דף ו) דפרט ואח"כ
כלל נעשה כלל מוסף על הפרט ומרבינן על מילי, לכך אינטרין יקב ימירא למעוטי].

ו. המקדיש שדה אחוזתו זמנו שהיובל נוהג; אם חזר וגאלה מיד הקדש אינה יוצאה ממחמ ידו
כשמגיע יובל. אבל אם לא גאלה אלא הגובר מכרה לאדם אחר, ואפילו אם מכרה לאחיו של
המקדיש, כשמגיע יובל יוצאה מיד הלוקח ומתחלק לכהנים, דכתיב 'ואם לא יגאל את השדה ואם
מכר את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד', ודרשין מדלח כתיב 'לאחר' אלא 'לאיש אחר' לומר דגם
אח הוא בכלל אחר. אבל אם לקחה בנו של המקדיש, כשמגיע יובל אינה יוצאה היטנו להחלק
לכהנים [אלא יוצאה לבניו, עיי...], מדכתיב 'לאיש אחר', למידרש 'לאחר' ולא לבן. ולהכי קאמר דגם בזה
הטעם כמו דלמרינן אלא עבד עברי, דלכך מרבינן את הבן שכן קם מחמ אביו ליעוד, ומוציאין את
האח דלף ביבום לא קם מחמ לחיו אלא נמקם שאין בן.

קנין תורה גליון

מדברי סופרים, דעבדו רבנן גזירה שמא יחזור לסורו (משום ממונו).

✦ יש בעבריה ג' דברים מה שאין בעברי: (א) שאם לא יעדה האדון יוצאה אף בסימונין (מלבד שנים ויובל ומיתת האדון), (ב) שאינה נמכרת ונשנית, מה שאין כן עבד עברי לפעמים נמכר ונשנה כמבואר להלן, (ג) דלפעמים כופין את אביה לפדותה בעל כרחו, מה שאין כן עבד עברי אין כופין בני משפחתו לפדותו כמבואר להלן.

נמכר וחוזר ונמכר בעבד עברי

✦ לכולי עלמא אין עבד עברי נמכר בכפילו (וכגון שנכב ויש לו לשלם את הקרן ואין לו ממה לשלם את הכפל) או בזממו (שהעיד בחבירו שנכב והיום דמן הדין צריך לשלם מה שזמם לעשות באחיו, ואם אין לו ממה לשלם אינו נמכר) דדרשינן 'בגניבתו' ולא בכפילו, 'בגניבתו' ולא בזממו. וכן אם גנב חמש מאות זוז והוא שוה אלף זוז (פי' שכר עבודתו של שש שנים שוה אלף זוז) לכולי עלמא אינו נמכר כלל, הנמכר כולו אמר רחמנא ולא הצינו (דבעינן שיהא ראוי לימכר כדי לעבוד שש שנים, מה שאין כן הכא ששכר עבודתו של שש שנים שוה פי' שנים של סכום הגניבה ואין עליו לעבוד אלא הצינו, אינו נמכר כלל).

✦ מיהו נחלקו תנאי אם נמכר וחוזר ונמכר בשביל גניבתו. דבברייתא דלעיל הובא, דדוקא אמה העבריה אינה נמכרת ונשנית אבל עברי נמכר וחוזר ונמכר, אבל בברייתא אחרת דרשינן הפסוק 'ונמכר בגניבתו', דכיון שנמכר פעם אחת שוב אי אתה רשאי למוכרו. ונחלקו אביו ורבא ליישב סתירת הברייתות (ופירשו דברי רבא ואביו לפי פירש"י וכמבואר יותר בתוספות הרא"ש):

– לרבא, בשביל גניבה אחת אינו נמכר אלא פעם אחת ודאם אינו שוה כל גניבתו לא אמרינן שימכר תחילה בשביל הציח ולכשיצא ימכר שנית משום הצי השני, אלא נמכר פעם אחת בשביל הצי הגניבה ותו לא, אבל בשביל שתי גניבות (אפילו גנב שתיים מאדם אחד וגם לא עמד בדיון עד שעמד בדיון על שתיים ואינו שוה אלא דמי האחת) נמכר וחוזר ונמכר (דבכל גניבה וגניבה בפני עצמו קרינן ביה זנמכר בגניבתו).

– לאביו, כל שגנב מאדם אחד אפילו גניבות הרבה והיינו באופן שעמד בדיון בבת אחת על שתי הגניבות) אינו נמכר אלא פעם אחת בשביל כולן, דהא דכתיב 'בגניבתו' אפילו מוכבא משמע (פי' דאפילו בשביל גניבות הרבה אינו נמכר וחוזר ונמכר כל שעמד בדיון בבת אחת בשביל כולם דנחשב כגניבה אחת), אבל אם גנב משני בני אדם (דאז מעמידים אתו שתי פעמים בדיון, והוא הדין אפילו אם גנב שתי פעמים מאדם אחד אבא לא העמידוהו בדיון על שניהם בבת אחת, וכגון שגנב ועמד בדיון ונמכר ומשיצא דפשי חזר ונגנב) נמכר פעם אחת לכל גניבה וגניבה.

שוב הובא ברייתא אחרת, שנחלקו בו תנא קמא ור' אליעזר בדיון זה: לתנא קמא, אם היה גניבו אלף והוא רק חמש מאות, נמכר וחוזר ונמכר (והיינו דלא כאביו ודלא כרבא בפירוש ברייתא הגיל, אלא אפילו בגניבה אחת ממש נמכר וחוזר ונמכר, ועיין עוד להלן מזה), אבל אם היה גניבו חמש מאות והוא שוה אלף אינו נמכר כלל. לר' אליעזר, אם היה גניבו כנגד ממוכרו נמכר, ואם לאו, בין אם גניבתו הוא יותר משווי, בין אם הוא שוה יותר מגניבתו, אינו נמכר כלל.

א'הבתי את אדוני את אשתי ואת בני' אינו נרע, נמצא דלאו כלל גוונא שונה עבד עברי מאמה עבריה דין ריעה.

לכך גר ועובד כוכבים שירשו את אביהם עובד כוכבים; כל זמן שלא בא הירושה לרשותו יכול הגר לומר לעכו"ם מול אתה עבודה זרה ואני מעות, מול אתה יין נכך ואני פירות (דכיון שאינו יורש אלא מדרבנן, לא תקנו לו חכמים ירושה כי אם בהיתר, דהם אמרו והם אמרו, וממילא לא היו חלופי עבודת כוכבים; תודיה אלא, משא"כ אם היה יורש את אביו מן התורה היה אסור לומר כן, דכי שקיל חילופי עבודה זרה קא שקיל, דמיד שמת אביו זכה בחצאין¹, אבל משבאו לרשות הגר אסור להחליפם (ודנמצא קמתהני מאיסורי הנאה), וכן כשנשתתפו (בעודן גוים ואחר כך נתגיר אחד מהן; מאירי) אסור לגר לומר לשותפו עכו"ם מול אתה ע"ז ואני מעות וכו') (מפני שכבר זכה מן הדין בהציון ונמצא נוטל עכשיו חילופין).

✦ גוי שנתגיר אביו (ומת האב ובנו עמד בגיותו) אין הבן הגוי יורש את אביו הגר לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים (דבזה לא שייך החשש שמא יחזור לסורו שהרי הבן לא נתגיר), ואפילו גר שנתגיר אביו עמו (ואח"כ מת האב), אין הגר יורש את אביו לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים (ודגם בזה ליכא למיחש שמא ישעה ויחזור לסורו כדי שיחזור להיות לו דין יורש, דאף לפי מעותו שיכול לחזור לסורו מ"מ לא יירש את אביו כיון שגם אביו נתגיר).

לפי זה מי שלוח מעות מן הגר שנתגירו בניו עמו (ואח"כ מת אביהם המלוה), אינו צריך להחזיר המעות לבניו, ואם החזיר אין רוח חכמים נוחה הימנו². מיהו זה דוקא בגר שהיה הורתו ולידתו שלא בקדושה, אבל אם היה רק הורתו שלא בקדושה אבל לידתו היה בקדושה (וכגון שנתעברה אמו קודם שנתגירו ונתגירו אביו ואמו קודם שנולדו) אז אף דמן הדין אינו צריך להחזיר (דכיון שהיה הורתו שלא בקדושה דינו כגר שהוא כתינוק שנולד ואינו יורש את אביו) מכל מקום אם החזיר רוח חכמים נוחה הימנו (דכיון שהיה לידתו בקדושה מיהלף בישראל נמור).

[דף יח.]

יש בעברי שאין בעבריה ויש בעבריה שאין בעברי

✦ יש בעברי מה שאין בעבריה, דעבד עברי יוצא לעולם בשנים ויובל ובמיתת האדון, מה שאין כן אמה העבריה דאף שיוצאה גם כן ביציאות אלו מכל מקום אם יעדה האדון תו לא נפקא בהני אלא בגמ'.³

ז. ואף דבאמת אינו יכול לחזור לסורו ואין שום ענה מנד הדין שיוכל לחזור להיות יורשו של אביו, דהא מיד שנתגיר הכי הוא כקטן שנולד ואם יחזור לסורו יש לו דין ישראל מומן, מ"מ חששו חכמים שיטעה למשוך שאם יחזור לסורו יחזור להיות לו חלק בירושת אביו (מוד"ה ס"ה).

ח. ואף דהיינו דוקא למ"ד 'אין גזירה', אבל למאן דאמר יש גזירה י"ל דלעולם יורשו מן התורה ואמרינן הוצרך הדבר למפרע דהמעוות היו לגר והעבודה זרה לעכו"ם, מ"מ ע"כ תנא דידן לית ליה גזירה [ע"פ גזירותיה] דאם ס"ל גזירה אפילו כשצלו בנשותו מני יהא מותר מהאי טעמא, וכן קשה לקמן שנשתתפו למה אסור גימא גזירה, אלא על כרחך לית ליה גזירה (ע"פ מ"ס ד"ה חלפי, ורע"ב"א ומאירי ועוד ראשונים).

ט. פי' דאפילו כמדת חסידות לא נחשב מה שהחזיר להם, דלדרכה לא ניחא להו לחכמים נכך דנמצא גחל את יורשו בנכס, וכעין מה שאמרו (ב"ב דף ק"ג): הכותב נכסיו לאחריים והניח את בניו, מה שעשה עשוי אלא שאין רוח חכמים נוחה הימנו (מאירי).

י. והא דלא קמני נמי הא דלמה העבריה אינה נרעט מה שאין כן עבד עברי, מירך ה"רשב"א דהא פשיטא ליה דהא בעבד עברי גופיה מיעטיה רחמנא, דכתיב 'ואם אמר יאמר העבד' ודרשו לעיל העבד ולא האמה. ומו דגם עבד עברי אם אין לו אשה ונשים שאינו יכול לומר

גליץ קנין תורה

לן לעשות כן, דהא איהו נקט מרגניתא בידיה ודהיינו גופה המשועבד לו¹ ואנן
יהיבנן ליה חספא. לכך מפרש אב"י דהיינו בעל כרחו דאב, שכופין
אותו לפדות אותה, ואם יש לו² משום פגם משפחה.

והא דלא תקנו כן גם בעבד עברי להיות כופין את בני משפחתו
לפדות אותו משום פגם משפחה, דשאני עבד עברי דהדר אויל
ומזבין נפשיה, מה שאין כן אמה העבריה שאין האב יכול למוכרה
שנית, דברייתא זו סבירא ליה כר' שמעון דלעיל שאין אדם מוכר את
בתו לשפחות אחר שפחות, ואבל לתנא קמא דר' שמעון דסבירא ליה מוכר אדם את בתו
לשפחות אחר שפחות, אין הכי נמי שאין מפקדין את אמה העבריה בעל כרחו של אב כיון שיכול
לחזור ולמוכרה.

✦ תנא קמא ור' שמעון הנ"ל דפליגי אם אדם מוכר את בתו
לשפחות אחר שפחות, נחלקו בפלוגתת תנאים אחרים, ולדינא יש
בזה ג' שיטות:

(א) ר' עקיבא סובר יש אם למקרא ודרשינן הפסוקים כדרך שקורין אותן ולא
כמו שכתבן משה ומסרין בספר תורה לישראל, לכך דרש הפסוק 'לעם נכרי לא
ימשול למכרה כבגדו בה' מלשון בגד ובהבנת חירק תחת הבי"ת שהוא במקום
אות יוד, וכאילו כתיב 'כביגדו בה', לומר דכיון שהאדון פירש מליתו עליה ולשם
יעוד, אם אחר כך גירשה בגט וחזרה אצל אביה, אין אביה רשאי למוכרה, דאין אדם
מוכר את בתו לשפחות אחר אישות, והוא הדין אם האב קיבל קידושין בשבילה
ואח"כ נתארמלה או נתגרשה מן האירוסין אינו חוזר ומוכרה לשפחות. אבל אם האדון לא
פירש מליתו עליה (פ"י שלא יעדה, ואחר שש שנים או יוכל חזרה אצל אביה ועדיין לא כנדה)
יכול האב לחזור ולמוכרה, דמוכר אדם את בתו לשפחות אחר
שפחות. ותנא קמא דר' שמעון סבירא ליה כר' עקיבא.

(ב) ר' אליעזר סובר יש אם למסורת, לכך דרש פסוק הנ"ל מלשון
בגידה ודהיינו 'כבגדו' לפי מה שנכתב בלא יוד צריך לקרות לו בחפץ קמין מלשון בגידה,
דכיון שהאב בגד בה ומכרה לשפחות שוב אינו רשאי למוכרה שנית,
אבל לדידיה מוכר אדם את בתו לשפחות אחר אישות, והוא דלא כתנא קמא
דר' שמעון ודלא כר' שמעון.

(ג) ר' שמעון סבר יש אם למקרא ולמסורת, והכי שאפשר לקיים שניהם
כגון הכא, אבל היכא דלא מצי לקיים שניהם סבירא ליה רק יש אם למקרא, ע"י ר"ה יש אם למקרא,
ודריש ליה בין מלשון בגד ובין מלשון בגידה, ולדידיה אין אדם מוכר
את בתו לשפחות אחר אישות, וגם לא לשפחות אחר שפחות.

[דף יח:]

יעוד נישואין עושה או אירוסין עושה

בנמרא נסתפק אם יעוד ושאומר האדון לאמתו העבריה הרי את יעודה לי בכסף
מקניתו עושה גם נישואין או אינו עושה אלא אירוסין. ונפקא מינה; אם
האדון יורשה וכשתמותו ואם מותר לו ליטמא לה, וכשהוא כהן ואם מיפר

יב. רש"י, ור"ל דאין הכוונה דבכל אמה העבריה כופין את אביה לפדותה, אלא הכוונה לפי
המבואר לקמן (דף כ) שאין אב מוכר את בתו אלא כשהעני ביותר עד שאין לו מה לאכול או מה
למכור, לכן קאמר הכא שאם לאו הקדושים אחר כך שיש צד האב צמה לפדותה, כופין אומו
לפדותה משום פגם משפחה, ע"י מאיר.

– ואמר רבא, דר' אליעזר יש לו פתחון פה ונצחון פה ונצחון במחלוקת זה
נגד התנא קמא, דכמו בגניבו חמש מאות והוא אלאף מודה תנא
קמא שאינו נמכר כלל דנמכר כולו אמר רחמנא ולא חציו, הכי נמי
בגניבו אלאף והוא שוה חמש מאות אינו נמכר כלל, דנמכר בגניבתו
אמר רחמנא ולא נמכר בחציו גניבתו.

תמצית היוצא: לפי הגירסא שלפנינו ולפי פירש"י בסוגיא זו יש ג'
שיטות תנאים בדין עבד עברי אם נמכר וחוזר ונמכר; (א) ברייתא
הראשונה, שאם אינו שוה כדי גניבתו נמכר פעם אחת ורק אינו חוזר
ונמכר. וזהו לכולי עלמא, אלא שנחלקו אב"י ורבא בדין ב' גניבות
באדם אחד (ועמד בדין על שניהם בבת אחת), דלאב"י גם בזה אינו חוזר ונמכר
ולרבא בכהאי גוונא חוזר ונמכר. (ב) תנא קמא דברייתא שניה,
דאפילו בשביל גניבה אחת נמכר וחוזר ונמכר ורק כשהוא שוה יותר מדמי
גניבתו אינו נמכר כלל, (ג) ר' אליעזר דברייתא שניה, דכל שאין גניבתו
מכוון כנגד מוכרו אינו נמכר אפילו פעם אחת. ומיהו עיין כאן
בהערה דלפי גירסת התוס' הרא"ש והרמב"ם אין כאן אלא ב'
שיטות א"ן.

נמכר וחוזר ונמכר באמה העבריה

✦ בברייתא דלעיל איתא דעבד עברי נמכר וחוזר ונמכר והיינו
לרבא דוקא בב' גניבות ואפילו באדם אחד, ולאב"י דוקא בב' בני אדם או באדם אחד כשעמד בדין ב'
פעמים, אבל אמה העבריה לעולם אינה נמכרת ונשנית. מיהו באמת
נחלקו בזה תנאי בברייתא:

תנא קמא סובר מוכר אדם את בתו לאישות ושונה, והיינו שאם קיבל
בה קידושין ונתארמלה או נתגרשה מן האירוסין חוזר ומקדשה לאחר וכסף קידושיה שלו אם לא
כנדה, אבל אם נשאת ואח"כ נתארמלה או נתגרשה אינה חוזרת לרשות אביה כמבואר בנמרא
לקמן, וכן מוכר את בתו לשפחות ושונה, והוא הדין שיכול למוכרה
לאישות אחר שפחות, והאחר שמכרה לשפחות (והאדון לא יעדה) ויצתה וחזרה אליו יכול
לקבל קידושין בשבילה, ורק אינו יכול למוכרה לשפחות אחר אישות ושם
קיבל קידושין עלה וחזרה אליו שנתארמלה או נתגרשה מן האירוסין, אינו חוזר ומוכרה לשפחות.

ור' שמעון חולק עליו ובדין הב' שאמר תנא קמא 'מוכר אדם את בתו לשפחות
ושונה' וסבירא ליה דכשם שאין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר
אישות כך אינו מוכר את בתו לשפחות אחר שפחות. וצריך לומר
דברייתא דלעיל ושאונה נמכרת ונשנית איתא רק כר' שמעון.

✦ בברייתא דלעיל איתא דמפקדין אמה העבריה בעל כרחו, מה
שאיין כן עבד עברי אין מפקדין אותו. רבא סבר לפרש דהיינו בעל
כרחו דאדון, אבל אב"י מודה, דאם כן פירושו דבמקום ליתן לו
דמי גרעונה כותבין לו שטר על דמיה ודכשתשיג ידה תתנם לו, וקשה דמנא

יא. עיין בתוס' (ד"ה ב"ק) שהקשו לרש"י אמאי צרייתא הראשונה דלא כמנא קמא ודלא כר'
אליעזר, ולכן פירשו צרייתא הראשונה דלא כפירש"י. מיהו עיין בתוספות הרא"ש שישב שיעת
רש"י, דלדין לגרום כמנא קמא דר' אליעזר 'גניבו אלאף ושוה חמש מאות נמכר', ולא 'נמכר
וחוזר ונמכר', והיינו שאינו נמכר אלא פעם אחת כשציל גניבה אחת ולא שתי פעמים, ופליג על ר'
אליעזר דסבירא ליה דלפילו פעם אחת אינו נמכר. ולפ"י אמאי צרייתא הראשונה כמנא קמא דר'
אליעזר, דלמחוייבו כיון שנמכר פעם אחת כשציל גניבה אחת שוב אי אמה רשאי למוכרו לניגה מלאה
ליה ולא"י מלאה ליה, ואין כאן אלא שתי שיטות. ועיין בהגהות הגר"א שהביא גירסא זו שם
הרמב"ם והמב"ל, ומנא 'היא גירסא נכונה מאל'.

גליקן קנין תורה

נדריה ובלבדו בלא אביה, דקיומא לן ארוסה אין בעלה יורשה ואין בעלה מיטמא לה ואינו מיפר נדריה בלא אביה, מה שאין כן נשואהו.

מתחילה רצה הנמרא לפשוט האיבעיא מר' עקיבא בברייתא הנ"ל, שדרש 'בבגדו בה' כיון שפירש מליתו עליה שוב אין אביה רשאי למוכרה, ובפשטות מייירי באדון שפירש מליתו עליה לשם יעוד, וקאמר שהאב אינו יכול למוכרה שנית לאמה ודאין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אשותו, הא לקידושין יכול למוסרה ודלאישות אחר אשות וכול למוכרה⁷¹. והתייבחה אם יעוד אירוסין עושה אתי שפיר דעדיין לא יצאה מרשותו ויכול לקבל קידושין בעבורה, אבל אם יעוד נישואין עושה הרי יצאה מרשותו לגמרי ואף שעדיין לא בגדה ואין לאביה עוד רשות בה.

ומדחה, לעולם יעוד נישואין עושה, ור' עקיבא לא מייירי בקידושי יעוד (דבזה לעולם לא יכול אביה למוסרה אח"כ לקידושין כיון שכבר יצאה מרשותו) אלא בקידושי אירוסין דעלמא, וקאמר דכיון שמסרה אביה למי שנתחייב בשארה כסותה ועונתה שוב אינו יכול למוכרה ודסבירא ליה אין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אשותו.

למסקנא פשטינן האיבעיא מברייתא אחרת, שנחלקו תנאי אם מוכר אדם את בתו לקרובים וכיון שאסורה עליהם ביעוד, **לתנא קמא אין מוכרה לקרובים** ודאף שאין האדון צריך ליעוד מכל מקום בעינן שיהא אפשר ליעוד ויהיו קידושין תופסין בה, ולר' אליעזר מוכרה לקרובים ודלא בעינן שיהא אפשר ליעוד, ולא קאמר קרא אלא הדיכא דאפשר ביעוד תפסין ויכול לקדשה בכסף מקנתהו. ולא פליגי אלא בקרובים והייכי כריתותו שאין קידושין תופסין בה, אבל לכולי עלמא מוכר אדם את בתו אלמנה לכהן גדול או גרושה והלוצה לכהן הדיוט ודאף שאסור ליעדה מכל מקום כיון שאינם אלא חייבי לאוין דקידושין תופסין בה נחשב אפשר ביעוד אפי"ן שהן בעבירה.

ומאחר דעסקינן במכירת בתו לאמה הרי מייירי בקטנה ודנערה אין לאביה רשות בה למוכרה לאמה, ואם כן האי 'אלמנה' על כרחך לא מייירי שקדשה נפשה ושלא עיי אביה, ושוב נתארמלה מבעלה דאז אינה נחשבת כאלמנה ושתהיה אסור כלל על כהן גדול, דאין כמעשה קטנה כלום. וגם ליכא לאוקמי שאביה קיבל קידושין בשבילה ואח"כ נתארמלה, דאם כן איך מוצי למוכרה כלל והא אין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אשות ולר' עקיבא, ולא ניהא ליה לאוקמי בברייתא כר' אליעזר דס"ל מוכר אדם את בתו לשפחות אחר אשות, דר' אליעזר שמותי הוא. ואמר רב עמרם בשם ר' יצחק דברייתא מייירי באב שמכר בתו לאמה והאדון קידשה אח"כ ביעוד ואח"כ נתארמלה ממנו והורה לאביה בעדה קטנה, דבכהאי גוונא מוצי למוכרה שנית ולא נחשב כמוכר בתו לשפחות אחר אשות ואף דהקדושי יעוד עיי אביה באו לה שהרי מכרה מתחילה לאמה והאדון קידשה אח"כ בכסף מקנתהו, דאתיא כר' יוסי בר' יהודה דס"ל מעות הראשונות ושהאדון נתן לאביה על המכירה) לא לקידושין ניתנו וכשרצה ליעדה אח"כ אלא לשפחות ניתנו ויעוד שתופס בה אח"כ הוא מחמת שפחות פרושות פועלה שיש לו עליה, ונמצא שלא בא קידושיה עיי אביה, ולכך כשנתארמלה יכול האב למוכרה שנית לאמה ולא נחשב כמוכר לשפחות אחר אשותו.

ומביא ראיה, דכיון דמוקמינן לברייתא בקידושי יעוד על כרחך יעוד אירוסין עושה, דדוקא באירוסין שייך לחלק בין אירוסין דאביה ושאינו יכול למוכרה אח"כ לר' עקיבא שאין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אשותו) לאירוסין דידה (דהיינו יעוד ולר' יוסי בר' יהודה דמעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו) שייכול אביה למוכרה אחר כך ודאיכא למימר אאב קפיד קרא דלא לזבנה בטר דקידשה משא"כ הני קידושין דלאו איהו עביד ניתן לו רשות למוכרה, מה שאין כן אם יעוד נישואין עושה קשה איך מוכרה אחר יעוד, והא בטר נישואין אין לאביה עוד רשות בה, דבנישואין לא מסתבר לחלק בין נישואין דידה לנישואין דאביה (כיון דנישואין דאורייתא ניתנו נפקא לה לגמרי מרשותה בכל גוונא)⁷².

– **ראיה זו** (דיעוד אירוסין עושה) **אתיא רק לר' יוסי בר' יהודה, אבל לרב נחמן בר יצחק דס"ל מעות הראשונות לקידושין ניתנו, על כרחך ליכא לאוקמי בברייתא** (של מוכר בתו אלמנה לכהן) **דאתיא כר' עקיבא** ודס"ל אין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אשותו) **ומייירי ביעוד** ודחא לרב נחמן בר יצחק גם יעוד הוי כאירוסין עיי אביה ואך יכול למוכרה אח"כ, אלא מוקים לה כר' אליעזר דסבירא ליה דדוקא לשפחות אחר שפחות לא מצי מזבין לה אבל לשפחות אחר אשות מצי מזבין לה והברייתא לא מייירי ביעוד, אלא באב שקיבל קידושין בשביל בתו ונתארמלה מאירוסין, דלר' אליעזר מצי למוכרה אחר כך לשפחות, ולעולם יל דיעוד נישואין עושה.

תמצית היוצא מכל הנ"ל: (א) למוכר את בתו לשפחות אחר שפחות, לר' עקיבא ולתנא קמא דר' שמעון מותר, לר' אליעזר ולר' שמעון אסור. (ב) לשפחות אחר אשות דאירוסין, לר' עקיבא ולתנא קמא דר' שמעון ולר' שמעון אסור, ולר' אליעזר מותר. (ג) לאישות אחר שפחות, לכולי עלמא מותר. (ד) לאישות אחר אשות דאירוסין, לכולי עלמא מותר. (ה) לאישות אחר אשות דנישואין (בנישואין דעלמא ולא באופן של יעוד) וכן לשפחות אחר אשות דנישואין, לכולי עלמא אסור (דכיון שנשאת שוב אין לאביה רשות בה). (ו) לאישות אחר יעוד, על הצד דיעוד אירוסין עושה מותר וכן נפשט האיבעיא אם נוקם הברייתא של אלמנה לכהן גדול אליכא דר' עקיבא, ועל הצד דיעוד נישואין עושה אסור ואפי' למאן דאמר מעות ראשונות לאו לקידושין ניתנו, דאין חילוק בנישואין בין נישואין דידה לנישואין דאביהו. (ז) לשפחות אחר יעוד, לר' אליעזר ולר' שמעון ודאי אסור ואפי' על הצד דיעוד אירוסין עושה) דהוי שפחות אחר שפחות ודחא קודם יעוד מכרה אביה לאמה. אבל לר' עקיבא ותנא קמא דר' שמעון ודס"ל מוכרין לשפחות אחר שפחות) תלוי באם יעוד אירוסין עושה או נישואין עושה כנ"ל ודאם נישואין עושה הרי יצאה מרשותו לגמרי, ואפילו אם אירוסין עושה אינו יכול למוכרה אלא למי"ד מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו ודלדידיה הוי אירוסין דידה ולא דמי למוכר בתו לשפחות אחר אשות) אבל למי"ד מעות הראשונות לקידושין ניתנו אסור למוכרה לשפחות ודהוי אירוסין דידה דמי למוכר לשפחות אחר אשות דאמר לר' עקיבא ולתנא קמא דר' שמעון.

יד. כן פירש"י, ועיי בתוס' (ד"ה בשלח) שנתקשו בפירושו, והוסיפו לזכר, דששלח בלויסין יש לחלק בין לויסין דידה ללויסין דאביה, דלכתי ברשותיה דאב היא לכל מילי, ליורשה ולעמא לה ולהפך נדרים עם צעלה, הון ממכירה דלר' עקיבא אינו רשאי למוכרה לשפחות אחר שקיבל כסף קידושיה, א"כ הא מילתא הוי חידוש ואיכא למימר אין לך בו אלא חידוש, לכך איכא לאוקמי האי חידוש דוקא כשקיבל אביה קידושין בשבילה ולא בלויסין דידה, משא"כ נישואין גמורין דמפקי לה לגמרי מרשותיה דאב, אין לחלק בין נישואין דידה לנישואין דידה, אלא גם בנישואין דידה לא מצי מזבין לה.

יג. ומה שהיטה שפחה מעיקרא (קודם שיעדה האדון) גם כן אינו מגרע, דלכולי עלמא יכול למוכרה לאשת אחר שפחות כ"ל.

גלין קנין תורה

[דף יט.]

אין יעוד אלא בכדי פדייה

דין יעוד בבן קמן ויעוד מדעתה

• אדון יכול ליעד אמה העבריה בין בעצמו, בין למוסרה לבנו לאשה. ונסתפק בגמרא אם מצי ליעדה לבנו קמן, מי אמרינן 'בנו' אמר רחמנא ואפילו כל דהו, או דילמא בנו דומיא דידה מה הוא גדול אף בנו גדול.

איתא כברייטא, שאם בא האדון ליעדה בסוף שש שנים, צריך שיהא שהות ביום כדי פדייה, ושם תבוא להשכן גרעונה יהא עליה גרעון של פרוטה, דכתיב 'אשר לא יעדה והפדה', ללמוד שאין יעוד אלא בזמן שאפשר בפדיון.

מתחילה רצה לפשוט מהא דאמר קרא [בעונש ניאוף] 'איש אשר ינאף את אשת איש וגו' מות יומת הנואף והנואפת, ודרשו הו"ל 'איש' פרט לקמן והבא על אשת איש שהקטן פטור מעונשו, 'אשר ינאף את אשר איש' פרט לאדם [אפילו גדול] שבא על אשת קמן [דפטור דאין דינה כאשת איש הואיל ואין אישות לקמן]. והתיינה אם שייך יעוד בקמן, שפיר גלי קרא דמכל מקום הבא על אשה זו ושייעדה בן האדון קמן פטור [דאף שיש להן אישות מכל מקום מיעטה קרא ממיחה], אבל אם אין יעוד לקמן לא מצינו אישות לקמן ולמה לן קרא למעט בא על אשת קמן.

– ר' יוסי בר' יהודה יליף מהכא דמעוה הראשונות לאו לקידושין ניתנו והיעוד הוא בדמי פעולתה שיש לו עליה, לכך בעינן שיהא לו עליה גרעון של פרוטה, אבל אם היו קידושי יעוד תלוין באב היתה מקודשת אע"פ דליכא שהות ביום דמקודשת למפרע ע"י מעוה שיקבל האב בשעת מכירתה. רב נחמן בר יצחק סבירא ליה דלעולם מעוה הראשונות לקידושין ניתנו, ומכל מקום גזירת הכתוב הוא שאינו יכול ליעדה אלא אם כן נשתייר לו בה שוה פרוטה¹⁰.

אב נותן רשות לבתו קטנה לקבל דמי קידושיה

אדם יכול לומר לבתו קטנה צאי וקבלי קידושין [ויכולה לקבל קידושין מאחר ולהתקדש אפילו בלא אביה, כיון שנתן לה רשות לעשות כן].

ומדחה, דאף אם אין יעוד לקמן עדיין מצינו אישות לקמן, ביבם בן תשע שנים ויום אחד הבא על יבמתו, דמדאורייתא זוקקה לו וביאתו ביאה לכל דבר [וקנאה ליורשה], ומכל מקום גלי קרא שהבא על אשה זו פטור ממיחה.

ולמדנו כן מדברי ר' יוסי בר' יהודה שאמר מעוה הראשונות לאו לקידושין ניתנו, ומכל מקום כי משייר בה שוה פרוטה הוא קידושין ואלמא הואיל ומכרה אביה וידע שהאדון יכול ליעדה לאחר זמן, מדעתיה דאב הוה, והוה ליה כאומר לה קבלי קידושין, א"כ הוא הדין כשאומר לבתו קטנה צאי וקבלי קידושין דמהני¹¹.

המקדש במלוה שיש עליה משכון

המקדש אשה במלוה אינה מקודשת [ודמלוה להוצאה ניתנה], אבל אם היא לו משכון ממנה על המלוה יכול לקדשה במלוה.

למסקנא מסיק בשם ר' אייבו שאמר בשם ר' ינאי, אין יעוד אלא בגדול אין יעוד אלא מדעת; לפי פירוש הראשון האי 'מדעת' היינו מדעת המייעד וסיפא מפרש לרישא, דלכך אין יעוד אלא בגדול לפי שאין יעוד אלא מדעת [ודוקא גדול אית ליה דעת].

ולמדנו כן מדברי ר' יוסי בר' יהודה דמעוה הראשונות לאו לקידושין ניתנו, דלדידיה נמצא דכל זמן שלא יעדה הרי יש לו הלואה אצלה [והיינו ל פעולה של שש שנים] והיא גופא היא משכון אצלו, והיעוד נעשה על ידי שמוחל גרעונה שיש בהן שוה פרוטה [והיינו שמוחל לה המלוה], והוא הדין המקדש במלוה שיש עליה משכון מקודשת¹².

• לפי פירוש השני האי 'מדעת' היינו מדעת האמה, וקאמר שני דינים נפרדים: א. שאין יעוד אלא בגדול ולא בבנו קמן. ב. דבעינן דעת דידה קודם יעוד, ודריש ליה מדאפיק רחמנא קידושין אלו דוקא בלשון יעוד דכתיב 'אשר לא יעדה' מלמד שצריך ליעדה [והיינו שאי אפשר ליעדה אלא מדעתה ומרצונה¹³].

– לאבי בריה דר' אבהו אתי דין זה [שצריך להודיעה] רק אליבא דר'

טז. כן פירש הרשב"א, דאף לרב נתמן בר יצחק בעינן שישאר כדי פדייה, ולא משום שמקדשה בשוה פרוטה זו, אלא גזייה"כ הוא דכל שלא נשפירי בה שוה פרוטה הרי הוא כאלו כבר יצאה ממנו ולא שייך עוד בה קידושי יעוד, ע"ש. מיהו לפי"ז ל"ל דרב נתמן בר יצחק פליג על רבנן דלוקמן (ע"פ) דסבירא להו ג"כ מעוה הראשונות לקידושין ניתנו, וסבירא להו שם מנחם זה דמלי ליעדה אפילו בסוף שש סמוך לשקיעת החמה אף כשאין עוד שהות ציוס כדי לעשות עמו שוה פרוטה, ולרב נתמן בר יצחק מ"מ גזירת הכתוב הוא דבעינן שהיה שהות כדי פדייה.

יוסי בר' יהודה דס"ל מעוה הראשונות לאו לקידושין ניתנו [ומקדשה על ידי שפוחת משכונן פעולתה שעדיין חייבת לו, כיון דמעוה הראשונות שקיבל האב מהאדון לאו לקידושין ניתנו לפיכך אין דעת האב בהן מתחילה, לכך אם אינו מודיעה שתקבל עליה להתקדש לו אין כאן קידושין. משא"כ למי"ד מעוה הראשונות לקידושין ניתנו, מסתבר דלא בעינן עכשיו דעתה כיון דאית לן דעת האב מתחילה כשקיבל המעוה מהאדון לשם קידושין]. אבל רב נחמן בר יצחק ס"ל דאתיא דין זה גם למן דאמר מעוה הראשונות לקידושין ניתנו, דגזירת הכתוב הוא 'יעדה' דבעינן דוקא דעתה.

יז. הראשונים נתקשו טובא בביאור סוגיא זו ונלמדו בה דרכים שונים, ונפרשה כדרך שנקט המאירי, דאין הכוונה שיכולה לקבל קידושין משום אדם שאינו ידוע, אלא מיירי שהאב אמר להמקדש מן הקדושין לבתי ותתקדש לך, והרי זה כאומר (לעיל דף ט:): מנחם על גבי הסלע דסלע שלו מקודשת, אבל אם לא אמר האב להמקדש כך אינה מקודשת וקבלה שלה כמו שאינו. ואע"פ דבאמה העבריה אינו אומר לו כן לדעת ר' יוסי בר' יהודה דמעוה הראשונות לאו לקידושין נתנו, מ"מ הואיל ומשמכרה ובה האדון בייעודה, הרי סמך הדברים כאלו אמר כן האב להאדון, ועיין שם ופגעי ראשונים] שלא נלמדה הלכה זו דוקא לר' יוסי בר' יהודה, דה"ל לרב נתמן בר יצחק כשאמר האב להמקדש מן הקדושין לבתי ותתקדש לך מקודשת כמו בתום על סלע שלי, ולא קאמר האב אלא דמדברי ר' יוסי בר' יהודה אפשר ללמוד כן, משא"כ לרב נתמן בר יצחק אין ללמוד כן מדברי, ומ"מ כן הלכה.

טז. ע"י רשב"א דלפי מה שפירש"י לעיל (דף ה.) על מה שאמרנו שם דאשכחן כסף בנאמה העבריה בעל כרחא ופירש"י 'שאזייה מוכרה שלא מדעתה', אפשר לפרש דברי הגמרא כאן כמשמעות הפשוט דאף שאזייה מוכרה לאמה בעל כרחא, מ"מ אי אפשר לאדון ליעדה אלא מדעתה ומרצונה ולא בעל כרחא. [משא"כ לפי מה שפירש רבינו חסד דהא דאמרנו אשכחן כסף בנאמה העבריה בעל כרחא היינו שהבעל מיעדה בעל כרחא, אי אפשר לפרש שצריך ליעדה מדעתה ומרצונה ולא בעל כרחא, אלא הכוונה להודיעה בעלמא, וגזירת הכתוב הוא שצריך להודיעה קודם יעוד]. ויש לעיין בלשון רש"י כאן (ד"ה הוא מי לה) 'מודיעה שתקבל עליה', אם כוונתו ע"ד הרשב"א שתקבל עליה היינו מרצונה דיעוד לא מהני בעל כרחא, א"כ כוונתו רק שצריך 'להודיעה' דבעינן דעת, אבל לא בעינן הסכמתה ואפילו בעל כרחא מיעד, וע"ש.

יח. גם צוה נסתבכו הראשונים בפירוט הגמ', וע"י רשב"א (ד"ה ומסמכרה) שמבאר, דאין הכוונה שמקדשה בגופה של משכון, דא"כ הו"ל לביאור הא דר' יצחק (לעיל דף ט:): דבעל חוב קונה משכון [וגם הו"ל לתקן בין משכון בשעת הלואה למשכון שלא בשעת הלואה], אלא הכוונה שמקדשה במלוה גופה, וקאמר דאע"פ שהמקדש במלוה אינה מקודשת כיון שהמלוה אינה בעין, מ"מ כשמקדשה

גליקן קנין תורה

[דף יט:]

מעות הראשונות לקידושין ניתנו או לא

• כיצד מצות יעוד, ואומר לה בפני שנים הרי את מיועדת לי הרי את מקודשת לי הרי את מאורסת לי, ואפילו בסוף שש ואפילו סמוך לשקיעת החמה, ומאז נהוג בה מנהג אישות ואינו נהוג בה מנהג שפחות.

לרבנן דסבירא להו מעות הראשונות לקידושין ניתנו, יכול ליעדה אפילו כשאין שהות ביום כדי לעשות עמו שוה פרוטה ודקברי לך ניתנו מעות הראשונות דאי בעינן ליעודי יהא יעוד מעכשיו ונמצא הכשמייעדה מתחילי הקידושין למפרע מההיא שעתא, אבל לר' יוסי בר' יהודה דמעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו ומוקדשה בדמי גרעונה, אם יש שהות ביום כדי לעשות עמו שוה פרוטה מקודשת, ואם לאו אינה מקודשת.

ומדברי רבנן יש ללמוד, שהאומר לאשה התקדשי לי מעכשיו לאחר שלשים יום, ובא אחר וקידשה בתוך שלשים יום, שמקודשת לראשון וכמו ביעוד כשאין שהות כמה לקדשה השתא דמקודשת למפרע מההיא שעתא, דהויל כאלו אמר בשעת נתינת מעות הראשונות דליהו קידושין מעכשיו, וקמשמע לן דבעינן למימר מעכשיו, דמהו דתימא הא ביעוד לא אמר ליה והאדון לאביה בשעת נתינת המעות **מעכשיו** והוירא דתלק מיניה דאפילו לא פירש מעכשיו, אלא אמר הרי את מקודשת לי לאחר שלשים תהא ג"כ מקודשת לראשון, קמ"ל דדוקא באמר מעכשיו.

• המוכר את בתו לאמה, וקודם שיעדה האדון הלך האב וקידשה לאחר; **לרבנן** דסבירא להו מעות הראשונות לקידושין ניתנו אם רצה האדון עדיין מצוי ליעדה וקידושין שקבל אביה בשבילה לא כלום הוא, וקידושין יעוד אדון חד למפרע משעת מכירה כיון דמעות הראשונות לקידושין ניתנו, אבל לר' יוסי בר' יהודה שיהא האב באדון ומקודשת לשני והאדון אינו יכול עוד ליעדה ודכיון דמעות הראשון לאו לקידושין ניתנו הרי לא הלך קידושין אדון עד שמייעדה בדמי גרעונה ולא קודם לכן.

מדברי ר' יוסי בר' יהודה יש ללמוד, שהאומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שלשים יום ולא אמר מעכשיו ובא אחר וקידשה בתוך שלשים יום, שמקודשת לשני והמשום שלא פירש מעכשיו לא הלך הקידושין עד לי"ג יום וכי קדמו אחר באמצע הלי"ג יום הוה קידושין, כמו דאמרינן לר' יוסי בר' יהודה דכיון שאין היעוד הלך למפרע אלא מקדשה כההיא שעתא דיעוד, לכך אם קדם אביה וקדשה לאחר מקודשת לשני, וקמשמע לן, דלא תימא שאני ביעוד דר' יוסי בר' יהודה שהרי לא אמר לה והאדון בשעת מתן מעות על מנת שתתייעד לי לאחר זמן ומשום הכי אמר ר' יוסי שמקודשת לשני דאינו הלך למפרע, אבל היכא דאמר לה התקדשי לי לאחר שלשים ואף על גב דלא אמר מעכשיו הוה אמינא דחיילי השתא וכאלו אמר מעכשיו, ומקודשת לראשון אם ירצה בסוף שלשים, קמ"ל דכל שלא אמר מעכשיו

במלוה שיש עליה משכון ומחזיר לה המשכון, מקודשת שהרי נתינת נחומת המשכון, ולא דמי להא דאמר רב נתמן לעיל (דף טז) המקדשי לי במנה והיניח לה משכון עליה אינה מקודשת, דהתם לא היה המשכון קנין לשעבוד המנה, אלא במנה גרידא הוא מקדשה, ורק אם"כ הוא שמשעבד המשכון למלוה, לכך פירש אמר מנה אין כפון ומשכון אין כפון, מש"כ הכא שכבר היה המשכון קנין לשעבוד המנה, אי"כ כשהוא מקדשה במלוה ומחזיר לה את המשכון, הרי הוא כאלו מקדשה במשכון, שהרי נתינת נחומת של מלוה שהיא מתקדשת בו דהיינו הנחת המשכון ומהש"כ פליג מה על המוס' דס"ל שמקדשת אף אם אינו מחזיר לה את המשכון, והש"כ ס"ל דלתיקן להסתיק, וגם צוה כמנו הלאשונים, דההלכה אינו דוקא לר' יוסי בר' יהודה, דגם לרב נתמן צר יתקן הדין אמר, אלא דמדברי ר' יוסי צ"י יהודה אפשר ללמוד כן, משא"כ מדברי רב נתמן צר יתקן.

אין הקידושין הליון עד לאחר שלשים יום ודגם יעוד הוה כאלו אמר על מנת, דכיון דתלה הכתוב יעוד במעות הללו לאחר זמן, מעיקרא כי יתבינהו להכי יתבינהו שאם ירצה ליעוד מיייעד, ואפי"ה כיון דלא אמר מעכשיו מקודשת לשני.

מתנה שלא ליעוד או אמה שאינה ראויה ליעוד

• המוכר את בתו לאמה, ופסק על מנת שלא ליעוד; **להכמים** אם רצה ליעוד מיייעד, מפני שהתנה על מה שכתוב בתורה וכל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל. לר' מאיר תנאו קיים, ואף דמודה ר' מאיר שהמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל, שאני הכא דאמר קרא 'לאמה', פעמים שאינו מוכרה אלא לאמה בלבד. והכמים בעי האי 'לאמה' לכדלקמן שיכול למוכרה לפסולים.

– האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאין לך עלי שאר כסות ועונה; לר' מאיר תנאו בטל דהוה ליה מתנה על מה שכתוב בתורה. לר' יהודה יש חילוק, דבדבר שבממון וכגון שאר וכמותו תנאו קיים ודניתן למחילה, ובדבר שאינו בממון וכגון עונה דצערא דגופא הוא ולא איתיהוב למחילה תנאו בטל.

• לכולי עלמא מוכר אדם את בתו לפסולים וכגון ממור ונתין, אף שאין האדון רשאי ליעדה ואינה נמכרת להם אלא לשפחות בלבד, מכל מקום כיון שאינם אלא חיובי לאוין דקידושין תופסין בהן מצוי למוכרה להם.

להכמים ילפינן לה מודכתיב 'לאמה' וללמד שמוכרה לפסולין אף שאינו אלא לשפחות בלבד, אבל אי לאו 'לאמה' לא היה יכול ללמוד ממה שמקדשה לפסולים כל שכן שמוכרה לפסולים, דאיכא למיפרך שאני קידושין שמסורין בידו לדבר גדול מזה שאפילו אחר שהביאה סימנין יכול לקדשה ועד שלא בנהו, לכך גם יכול לקדשה לפסולים, מה שאין כן מכירתה שאינו מסורה בידו כל כך שהרי אינו מוכרה כשהיא נערה, לעולם אינו יכול למוכרה לפסולים, לכך איצטריך 'לאמה'.

לר' אליעזר ילפינן לה מודכתיב 'אם רעה בעיני אדוניה', לומר שרעה בנישואיה ופי' שאסורה לו, ומ"פ קאמר קרא דתפסי בה קדושין כדכתיב אשר לא יעדה, מכאן שמוכרה לפסולין, ולדידיה אשתייר האי קרא ד'לאמה' ללמד שגם מוכרה לקרובים ואע"ג דבקרובים ליכא יעוד כלל דאין קדושין תופסין בה, אבל אי לאו 'לאמה' לא היה יכול ללמוד ממה שמוכרה לפסולין (מודכתיב אם רעה כנ"ל) דגם יכול למוכרה לקרובים, דשאני פסולין דעל כל פנים שייך בהו יעוד ודקידושין תופסין בהו מה שאין כן בקרובים דלא שייך יעוד, לכך איצטריך 'לאמה'.

– נמצא דלרבנן דבעי להו האי 'לאמה' ללמד שמוכרה לפסולין ולא משמע להו הדרשה של 'אם רעה בעיני אדוניה', לית להו פסוק ללמד שמוכרה לקרובים, ולדידהו אין מוכרה לקרובים.

ור' מאיר ודבעי האי 'לאמה' ללמד שיכול להתנות שלא ליעדה כנ"ל, יליף הא דמוכרה לפסולין מדיכא דנפקא ליה לר' אליעזר, ואם רעה בעיני אדוניה, ובקרובים סבר כרבנן שאין מוכרה לקרובים ודשאני ר' אליעזר דיליף גם קרובים מלאמה, אבל ר' מאיר הא בעי ליה ללאמה כנ"ל שיכול להתנות, ואין לו פסוק לרבות מכירה לקרובים.

גליץ קנין תורה

במאכל ועמך במשתה, שלא תהא אתה אוכל פת נקיה והוא אוכל פת קיבר, אתה שותה יין ישן והוא שותה יין חדש, אתה ישן על גבי מוכים והוא ישן על גבי התבן, דכל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו, הוא הדין מקילינן לגביה לענין פדיון [שאם השביח אולינן בטר דמי ממכרו ואם הכסף אולינן בטר עכשיו].

ומדחה, דילמא הני מילי לענין אכילה ושתיה בעודו עבד כי היכי דלא ליצטער ליה, הא לענין פדיון מסתבר להחמיר עליו [שלא יוכל לפדות עצמו בניקל], שהרי לא בא לידי עבדות אלא מהמת עוונותיו שהיה חשוד על השביעית.

– דאמר ר' יוסי ברבי חנינא בוא וראה כמה קשה אבקה של שביעית [דהיינו איסור הקל של שביעית], דאדם שנושא ונותן בפירות שביעית [שהוא איסור הקל שבה, דהו"ל לאו הבא מכלל עשה דכתיב 'לאכלה' ולא לסחורה] סופו נענש שצריך למכור את ממלטלו [ושנאמר 'בשנת היובל הוות תשובו איש אל אחוזתו', וסמך ליה זכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך, דמיידי מדבר הנקנה מיד ליד, ורמז זכי תמכרו] פי' אם תמכרו ותקנו מה שאפרתי לכם בו סופך למכור ממכריך וכל כלי ביתך, ואם לא הרגיש ושלא שם לבו לפורענות הבא עליו לחזור בו מעבירה שבידו [לסוף מוכר את שדותיו] ושנאמר כי ימוך אהך ומכר מאחוזתו, ואחר כך לא באת לידו [פי' לא תבא לידו הרחוק תשובה] עד שמוכר את ביתו [ושנאמר כי ימכור בית מושב עיר חומה], וגם בזה לא באת לידו עד שמוכר את בתו [ושנאמר וכי ימכור איש את בתו לאמה, ואיני דפסוק זה לא כתיבא כהאי ענינא כמו שאר פסוקים דכתיבי בסמיכות הפרשה זה אצל זה, מי"ם כיון דקדריש אה"כ שסופו לבוא ללוות ברבית, מוכרה שמתחילה כבר מכר בתו, וקמ"ל דניזכין אינש ברתיא ולא ניזוף בריביתא, דברתיא מנרעא ונפקא אבל רבית מוספא ואולא], וגם בזה לא באת לידו עד שלוח ברבית [ושנאמר זכי ימוך אהך וממנה ידו עמך] וסמך ליה יאל תקח מאתו נשך וגו', וגם בזה לא באת לידו עד שמוכר את עצמו [ושנאמר וכי ימוך אהך ונמכר לך], ולא רק לישראל [דכתיב 'לך'] אלא לגר [ושנאמר לגר], ולא לגר צדק אלא לגר תושב [ושנאמר גר תושב], וכשאומר 'משפחת גר' היינו שסופו לימכר לעובד כוכבים, וכשאומר 'לעקר משפחת גר' זה הנמכר לעבודה זרה עצמה [ולחטוב עצים ושאר צרכיה ולא לשם אלהות].

למסקנא ילפינן מדכתיב 'אם עוד רבות בשנים' וכתיב 'זאם מעט נשאר בשנים', דליכא לפרש כפשוטו, דהא לא שייך להיות ריבוי או מיעוט בשנים עצמן [להיות מרובות על שש או מועטות]. וגם אין לפרש דגזירת הכתוב הוא דכל היכא שנשאר רוב שנים כשפודה עצמו, כגון דעבד רק ב' שנים ופש ליה ד' שנים, נותן אלו ד' שנים לאדון מכסף מקנתו [ובין אם השביח בין אם הכסף, דהיינו בין לקולא ובין להומרא, דכיון שהוא סמוך טפי לזמן כניסה טפי מוזמן יציאה אולינן בטר זמן כניסה, תנ"ח עבד, ופירש"י צ"ע], ואם לא נשאר אלא מיעוט שנים כגון דעבד ד' ופש ליה תרי נותן הני ב' שנים כפי שניו של עכשיו [ובין אם השביח ובין אם הכסף, כיון שהוא סמוך כבר לזמן יציאה], דאם כן הוי ליה למיכתב 'אם עוד רבות שנים' זאם מעט נשאר שנים. אלא כיון דכתיב 'בשנים', אתי למידרש שאם נתרבה כספו בשנים השבינן ליה מכסף מקנתו, ואם נתמעט כספו בשנים השבינן ליה כפי שניו.

❖ **לר' אליעזר** [דס"ל מוכרה לקרובים אף שאין קידושין תופסין בהן] מותר [לאכילה] למוכרה בין לאביו ואף שאסורה לו משום בת בנו] ובין לבנו ואף דהייא ליה אחותו. **לחכמים** [דס"ל אין מוכרה לקרובים] אסור למוכרה לבנו דאין כאן צד יעוד [שהרי אסורה בין לבנו (דהיינו האדון) דהייא אחותו, ובין לבן בנו (דהיינו בן האדון) דהייא ליה אחות אביו], אבל מודים חכמים שיכול למוכרה לאביו [אע"ג שאסורה לו משום בת בנו] דעל כל פנים יש בה צד יעוד [ושאכיו יכול למוכרה לבנו דמותרת לו דהייא ליה בת אהיו].

[דף כ']

בגפו יבא בגפו יצא

כתיב בעבד עברי 'אם בגפו יבא בגפו יצא', ודרשינן האי 'בגפו' מלשון בגופו.

לרבא אתא לאשמועינן דבגופו נכנס בגופו יצא, שאינו יוצא בראשי איברים כעבד. וליכא למילף מהא דכתיב [באמה העבריה] 'לא תצא כצאת העבדים', דאי מהתם הוה אמינא דלעולם יוצאה בראשי איברים אלא שאין יציאתה דומה לעבדים כנעניים שיוצאים [בראשי איברים] ואין נוטלים כלום מה שאין כן זו תצא וגם תטול דמי עינה, קמ"ל קרא יתירא 'בגפו יבא' וגו' דאין דין יציאה כהסרון אברים כלל.

לר' אליעזר בן יעקב אתא לאשמועינן שאם נכנס בגופו יחידי בלא אשה ובנים, גם יוצא יחידי ואין רבו מוסר לו שפחה כנענית, אבל אם יש לו אשה ובנים [כשנכנס] מוסר לו רבו שפחה כנענית [ובעל כרחו].

עבד שהכסף או השביח

עבד שיוצא בגרעון כסף הולכין בו להקל, שאם נמכר במנה והשביח ועמד על מאתים אין מחשבין לו אלא מנה [פי' מחשבין כמה מניע ממנה לכל שנה של שש שנים, והוא שתות מנה, וא"כ אם נותרה עוד שנה נותן לאדון שתות מנה, ולא אמרינן הרי השביח שנתיקרה הפעולה או ההלף כה ועומד על מאתים, וא"כ תמנה מאתים לפעולת שש שנים ויתן לו שליש מנה, אלא מחשבין לו רק מנה], שנאמר מכסף מקנתו. אבל אם נמכר במאתים והכסף ועמד על מנה, אין הולכין בטר קנייתו אלא מחשבין לו מנה כמו ששונה עכשיו [וכאילו נמכר במנה], שנאמר כפי שניו.

ולאו דוקא נמכר לעכו"ם דבזה מסתבר לומר יד העכו"ם על התחתונה כמו שמצינו בו שהעבד נגאל בקרובים, אלא הוא הדין בנמכר לישראל הדין כן, דילפינן נמכר לישראל מנמכר לעכו"ם בגזירה שוה 'שכיר שכור'.

ומקשה הגמרא, למה באמת דרשינן הני קראי לקולא ולא להומרא.

להחיה אמינא בעי למילף, מדמיקל רחמנא לגבי עבד בעודו תחת רבו, כדדרשינן הפסוק 'כי טוב לו עמך' דצריך שיהא עמך

שאלות ותשובות לחזרה

שאלות

- א. ר' מאיר אומר חמש מכל מין ומין שהם ט"ז סלעים; מאי טעמא דר' מאיר?
- ב. למה הוסיף ר' מאיר 'שהם ט"ז סלעים', האם מניינא אתא לאשמעינן?
- ג. למה ילפינן ריקם מבכור (שהוא חמש סלעים) ולא מעולת ראיה (שאינו אלא שתי כסף או כל שהוא)?
- ד. ר' יהודה יליף נתינה מעבד דבעינן בהענקה לכל הפחות שלשים סלעים; למה לא יליף נתינה מערכין להצריך חמשים סלעים? (כ' תירוצים)
- ה. ר' שמעון סבירא ליה דשיעור הפחות של הענקה הוא חמשים כסף; איך יליף זה לההוה אמינא ולמסקנא?
- ו. כיון דמרכינן כל דבר להענקה מדכתיב אשר ברכך, למה כתוב בקרא צאן גורן ויקב?
- ז. איך נוהגין לענין הענקה בעבד שלא נתברך הבית בגללו? ומנלן? (תנא קמא, ר' אלעזר בן עזריה)
- ח. עבד עברי שנמכר לישראל ומת האדון, עובד העבד ליורשים או לא? ומנלן?
- ט. המוכר שדה אחוזתו להקדש, והגזבר מכרה לבנו או לאחיו, מה הדין כשמוגיע יובל? ומנלן?
- י. עבד עברי שנרצע או עבד עברי שנמכר לעכו"ם, האם עובד את הבן או את הבת? ומנא ילפינן לה?
- יא. מה הדין באמה העבריה לענין רציעה, הענקה, ואם עובדת את הבן או את הבת? ומנא ילפינן כל הני דינים?
- יב. מנא ילפינן דעכו"ם יורש את אביו מן התורה לרבא ולרב חייה בר אבין א"ר יוחנן?
- יג. למה לא ניהא ליה לרבא דרשתו של רב חייה בר אבין א"ר יוחנן, ולמה לא ניהא ליה לרב חייה בר אבין א"ר יוחנן דרשתו של רבא?
- יד. מהיכן הוכיחו דגר אינו יורש את אביו מן התורה אלא מדרבנן? ומאי טעמא תקנו רבנן שיורש את אביו?
- טו. הלוא מעות מגר שנתגירו בניו עמו, ומת המלוה, האם יחזיר דמי ההלוואה לבניו או לא?
- טז. יש בעברי מה שאין בעבריה; מהו?
- יז. גניבו אלף ושוה חמש מאות, מה דינו?
- יח. גנב שתי גניבות מאדם אחד או משני בני אדם, האם נמכר וחוזר ונמכר? (לרבא, לאביי)
- יט. גנב ויש לו לשלם את הקרן ולא את הכפל, או העיד בחבירו שגנב והוזם ואין לו ממה לשלם, האם נמכר או לא? ומנלן?
- כ. גניבו חמש מאות ושוה אלף, מה דינו?
- כא. האם מפדין אמה העבריה בעל כרחו של אדון או של אביה? ולמה?
- כב. האם כופין את בני משפחתו של עבד עברי לפדות אותו? ולמה?
- כג. מה הדין למכור את בתו קמנה לשפחות אחר שפחות או לשפחות אחר אישות? ומנלן? (ר' עקיבא, ר' אלעזר, ר' שמעון)
- כד. האם יכול למכור את בתו קמנה לאישות אחר אישות?
- כה. למאי נפקא מינה אם יעוד נישואין עושה או אירוסין עושה?
- כו. האם אפשר למכור אמה עבריה לאדון באופן שאסור לעשות יעוד וכגון שהן קרובים, או אלמנה לכהן גדול וגרושה וחליצה לכהן הדיוט?
- כז. אלמנה שקידשה אביה בעודה קמנה ואחר כך נתארמלה, האם יכול אביה למוכרה עכשיו לאמה עבריה?
- כח. אמה העבריה שנתיעדה לאדון ואחר כך נתגרשה או נתארמלה ממנו, האם יכול אביה לחזור ולמוכרה לאמה עבריה?
- כט. מי איכא ראייה למסקנא דיעוד אירוסין עושה ולא נישואין?
- ל. מה הן צדדי האיבעיא אם אדם מיעד לבנו קמן? ואיך נקמינן למסקנא?
- לא. 'זאיש אשר ינאף את אשת איש', מה אתי קרא למעוטי?
- לב. 'אמר ר' אייבו אמר ר' ינאי אין יעוד אלא בגדול אין יעוד אלא מדעת'; מאי אין יעוד אלא מדעת? (כ' פירושים)

גליץ קנין תורה

- לג. למאן דאמר מעות הראשונות לקידושין ניתנו, האם צריך להודיעה להאמה קודם יעוד כדי שתהא יעוד מדעתה?
- לד. איזה דין דרשינן מדכתיב 'יעדה והפדה'? והאם יש ראייה מזה אם מעות הראשונות לקידושין ניתנו או לא?
- לה. המקדש אשה במלוה, באיזה אופן מקודשת? ומהיכן למדנו זה?
- <לו. האם אפשר ליעד אמה העבריה בסוף שש היכא דליכא שהות ביום כדי לעשות עמו שוה פרומה?<לז. האומר לאשה התקדשי לי מעכשיו ולאחר ל' יום ובא אחר וקידשה בתוך ל' יום, מה דינה? ומנא ילפינן לה?<לח. האומר לאשה התקדשי לי לאחר ל' יום ובא אחר וקידשה בתוך ל' יום, מה דינה? ומנא ילפינן לה?<לט. מה הדין למכור אמה עבריה לפסולים או לקרובים, לחכמים ולר' אליעזר ולר' מאיר? ומנא ילפינן להו?<מ. באיזה שני אופנים מצינו דעה בגמרא דמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו קיים?<מא. האם מותר למכור את בתו לאביו או לבנו, לר' אליעזר ולחכמים? ולמה?<מב. אם בגפו יבא בגפו יצא, איזה שני לימודים דורשים מפסוק זה? (תק"ר אליעזר בן יעקב)<מג. נמכר והשביח או נמכר והכסף, מה הדין בעבד שנמכר לעכו"ם ומה הדין בעבד שנמכר לישראל?

תשובות

- א. יליף ריקם ריקם מככור, מה התם ה' סלעים אף כאן ריקם הוא ה' סלעים, ומדכתיב ריקם מעיקרא שדי ריקם אצאן ריקם אגורן וריקם איקב דבעינן חמש סלעים לכל מין, שהוא ביהוד מ"ז סלעים.
- ב. קמ"ל דמיבצר לא בציר ליה מהאי מנינא, אבל אי בצר ליה מחד מינא וטפי ליה מחד מינא לית לן בה.
- ג. דכתיב בסופא דהענקה 'אשר ברכך ד' אלקיך' ללמודך שתדרוש המקרא לרבות ולא למעט.
- ד. (א) תפשת מרובה לא תפשת, תפשת מיעוט תפשת, (ב) עבד מעבד הוי ליה למילף.
- ה. להחזיק אמינא יליף נתינה נתינה מערכין והחמשים כסף הוא ערך היותר גדול שבכרכין, וקשה נילף נתינה נתינה מעבד דהא תפשת מרובה לא תפשת וגם דעבד מעבד הו"ל למילף. למסקנא לא יליף מערכין ע"י גזירה שוה נתינה נתינה אלא ע"י גזירה שוה מיכה מיכה, דלא גמר מרבנותיו ג"ש נתינה נתינה אלא מיכה מיכה גמר.
- ו. לר' מאיר למימר דשדי ריקם אבל חד מינייהו דהוו להו מ"ז סלעים. לר' שמעון ולר' יהודה אתי לאשמועינן דבעינן דוקא דברים שישנן בכלל ברכה (פרה ורבה) דומיא דצאן וגורן וזאי כתב רק צאן הו"א דוקא בעלי חיים, וזאי כתב רק גורן הו"א דוקא גידולי קרקע, ויקב אתי למעט; לר' שמעון ממעט כספים אבל פרידות הוו בכלל ברכה דמשבחן בגופייהו, ולר' אליעזר בן יעקב יקב ממעט פרדות אבל כספים הוו בכלל ברכה דעביד בהו עיסקא.
- ז. לתנא קמא, גם כשלא נתברך הבית בגללו מעניקים לו דכתיב 'העניק תעניק' מכל מקום, והא דכתיב 'אשר ברכך' לומר דהכל לפי ברכה תן לו ושם נתברך הבית כשכילו הרבה תוסף על הענקתו ואם לאו אל תפחות מן הכתוב. לר' אליעזר בן עזריה, ילפינן מדכתיב 'אשר ברכך' שאם נתברך הבית בגללו מעניקים לו ואם לא נתברך הבית בגללו אין מעניקים לו, ואין ראייה מדכתיב 'העניק תעניק' דדברה תורה כלשון בני אדם.
- ח. עובד את הבן דכתיב 'שש שנים יעבוד', אבל אינו עובד את הבת או את האב דכתיב 'ועבדך שש שנים', ומרבה אני את הבן שכן קם תחת אביו ליעוד, ומוציא אני את האבא אע"פ שקם תחת אחיו ליבום, דהא אין יבום אלא במקום שאין בן.
- ט. אם מכרה הגזבר לבנו של מקדיש אינה יוצאה הימנו כיוכל להתחלק לכהנים דכתיב 'לאיש אחר' ודרשינן לאחר ולא לבן, אבל אם מכרה לאחיו יוצאה הימנו להתחלק לכהנים דכתיב 'לאיש אחר' (ולא אמר רק לאחר) לומר דגם אחיו בכלל. וגם התם מרבה את הבן ומוציא את האב כיון שהבן קם תחת אביו ליעוד משיא"כ האב לא קם תחת אחיו ליבום אלא במקום שאין בן.
- י. בין נרצע ובין נמכר לעכו"ם אינו עובד לא את הבן ולא את הבת. נרצע מדכתיב 'נרצע אדוניו את אונן כמרצע ועבדו לעולם', ולא את הבן ולא את הבת. נמכר לעכו"ם מדכתיב 'וחשב עם קונהו' ולא עם יורשי קונהו.
- יא. אמה העבריה אינה בכלל רציעה דכתיב 'ואם יאמר העבד' ולא אמה העבריה וזאי נמי מדכתיב 'אונן ולא אונת', עיי' לעיל דף י"ד. ואינה עובדת לא את הבן ולא את הבת מדכתיב אחר נרצע 'ואף לאמתך תעשה כן' להקיש אמה לנרצע 'ושאינו עובד לא את הבן ולא את הבת'. וישנה בכלל הענקה מדכתיב לפני זה (קדם דין נרצע) מצות הענקה, והוי מצי למיכתב באמה 'ואף לאמתך כן', ומדאמר תעשה כן דרשינן לרבות בה אף הענקה.
- יב. לרבא, מדדרשינן בעבד הנמכר לעכו"ם 'וחשב עם קונהו' ולא עם יורשי קונהו, מכלל דעכו"ם אית ליה יורשים. לרב חייא בר אבין א"ר יוחנן, להחזיק א"ר מדכתיב 'כי ירושה לעשו נתתי את הר שעייר' (ומדה ליה דדלמא ישראל מומר שאינו). למסקנא מדכתיב 'כי לבני לומ נתתי את ער ירושה'.

גליץ קנין תורה

יג. רבא לא ניהא ליה בדרב חייא בר אבין א"ר יוחנן, דדלמא שאני התם דמשום כבודו דאברהם שאני. ורב חייא בר אבין א"ר יוחנן לא ניהא ליה בדרבא, דהא לא כתיב בהדיא הדין זלא עם יורשי קונחור.

יד. מדתנן גר ועכו"ם שירשו את אביו עכו"ם ויכול הגר לומר לעכו"ם מול אתה עבודה זרה ואני מעות מול אתה יין נסך ואני פירות, אבל משבאו לרשות גר אסור לומר כן, ואי ס"ד גר יורש אביו מן התורה היה צריך להיות אסור לומר כן אפילו כשלא באו עדיין לרשותו דכי שקיל אח"כ שקיל חילופי עבודה זרה. אלא ע"כ אינו יורש מן התורה, אלא רבנן תקנו שיורש משום גזירה שמא יחזור לסורו.

טו. מצד הדין אינו חייב להחזיר בכל גוונא ודגר הוא קמין שגולה. ואם החזיר; אם היה הבן הורתו ולידתו שלא בקדושה, אין רוח חכמים נוחה מהמלוה על מה שהחזיר דמי החלואה לבן הלוחה, אבל אם היה הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה רוח חכמים נוחה הימנו ודגר מילק בישראל נמורו.

טז. שהעברי יוצא בשנים ויוכל ומיתת האדון, מה שאין כן העבריה אינה יוצאה בכל אלו אלא כל זמן שלא יעדה, אבל אם יעדה אינו יוצאה בכל אלו אלא בנמ.

יז. לתנא דברייתא נמכר פעם אחת ושוב אינו חוזר ונמכר וכתבי 'בגניבתו', לתנא קמא דר' אליעזר ולפי הגירסא לפנינו נמכר וחוזר ונמכר ואבל לפי גירסת התוס' והרא"ש והגהות הגר"א כאן בשם הרמב"ם והמכילתא ס"ל כתנא דברייתא שאינו נמכר אלא פעם אחת ואינו חוזר ונמכר, ולר' אליעזר אינו נמכר כלל, דנמכר בגניבתו אמר רחמנא ולא נמכר בחצי גניבתו.

יח. לרבא, דוקא בגניבה אחת אינו חוזר ונמכר אבל בשתי גניבות אפילו של אדם אחד ואפילו אם עמד בדין על שתייהן בבת אחת נמכר וחוזר ונמכר פעם אחת לכל גניבה. לאבבי, בשתי גניבות מב' בני אדם ודאו מעמידים אותו שתי פעמים בדין נמכר בשביל כל אחת ואחת, אבל בב' גניבות מאדם אחד; אם עמד בדין על שתייהן בבת אחת אינו חוזר ונמכר, אבל אם עמד בדין על כל אחת ואחת בפני עצמו חוזר ונמכר וקפ"י פירש"י ותוס' הרא"ש.

יט. בתרוייהו אינו נמכר, דדרשינן 'בגניבתו' ולא בכפילו, 'בגניבתו' ולא בזממו.

כ. בין לתנא קמא ובין לר' אליעזר אינו נמכר כלל, דנמכר כולו אמר רחמנא ולא חציו.

כא. לכולי עלמא אין פודין אותה בעל כרחו דאדון דהיינו לכתוב שטר אדמיה, דהא נקיש מרגניתא בידיה ואיך יהיבנא ליה חספא. ולענין כופין את אביה [כשיש לו] לפדות אותה; למאן דאמר אינה נמכרת ונשנית כופין אותו לפדותה משום פגם משפחה, אבל למאן דאמר נמכרת ונשנית [לשפחות אחר שפחות] אין כופין אותו ודדר אזיל ומזבין לה.

כב. לכולי עלמא אין כופין אותן לפדותו משום פגם משפחה, דלכו"ע עבד עברי נמכר וחוזר ונמכר, ואיכא למיחש דלמא הדר אזיל ומזבין נפשיה.

כג. לר' עקיבא, אין מוכרין לשפחות אחר אישות אבל מוכרין לשפחות אחר שפחות, דס"ל יש אם למקרא ודרש 'בבגדו בה' מלשון בגד דכיון שפירש מליתו עליה שוב אין רשאי למוכרה. ונגם תנא קמא דר' שמעון ס"ל בר' עקיבא. לר' אליעזר, מוכרין לשפחות אחר אישות ולא לשפחות אחר שפחות, דס"ל יש אם למסורת ודרש 'בבגדו בה' מלשון בגידה. לר' שמעון, אין מוכרין לא לשפחות אחר אישות ולא לשפחות אחר שפחות, דס"ל יש אם למקרא ולמסורת והיכא דאפשר לקיים שניהם.

כד. דוקא כשנתארמלה או נתגרשה מן האירוסין, אבל אם נשאת ואח"כ נתארמלה או נתגרשה שוב אין לאביה רשות בה.

כה. ליורשה, ליטמא לה, ולהפר נדריה [בלבדו בלא אביה].

כו. בחייבי לאוין כגון אלמנה לכהן גדול וגרוצה וחלוצה לכהן הדיוט לכולי עלמא מותר, כיון דקידושין תופסין בחייבי לאוין. אבל בקרובים שאין קידושין תופסין בהן פליגי תנאי, לתנא קמא אסור ולר' אליעזר מותר (עיי' עוד לקמן דף י"ג: ובש"ת שם).

כז. למ"ד מוכר אדם את בתו לשפחות אחר אישות (ר' אליעזר) מצי מזבין לה, ולמ"ד אין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות (ת"ק דר' שמעון ר' עקיבא) לא מצי מזבין לה.

כח. על צד האיביעיא דיעוד נישואין עושה ודאי אינו יכול, שכבר יצאה מרשותו, דאין חילוק בין נישואין דידה לנישואין דאביה. ועל הצד דיעוד אירוסין עושה; לר' אליעזר ולר' שמעון ודאי אינו יכול, דס"ל אין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר שפחות. ולר' עקיבא ות"ק דר' שמעון דסבירא להו מוכר אדם את בתו לשפחות אחר שפחות ולא לשפחות אחר אישות, תלוי בפלוגתא אחרת, דלמ"ד מעות הראשונות לקידושין ניתנו אינו יכול למוכרה דאין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות, אבל למ"ד מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו יכול למוכרה, דשאני אירוסין דידה מאירוסין דאביה.

כט. אם נוקים ברייתא ד'אלמנה לכהן גדול' בר' עקיבא [ובאמת מהדרין לאוקמה כוותיה ולא בר' אליעזר דשמותי הוא] איכא ראייה, דע"כ לא מיירי שקדשה אביה דא"כ לא מצי מזבין לה [ולר"ע אין אדם מוכר לשפחות אחר אישות], אלא ע"כ מיירי בקידושין יעוד ואינו עושה נישואין אלא אירוסין, ולכך לא הוי כמוכר לשפחות אחר אישות דאתיא בר' יוסי בר' יהודה דמעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו ושאני אירוסין דידה מאירוסין דאביה [ומשא"כ אם יעוד נישואין עושה אין לחלק בין נישואין דידה לנישואין דאביה], אבל אם נוקים לברייתא בר' אליעזר מצי למימר דמיירי שקדשה אביה [ונתארמלה או נתגרשה בעודה ארוסה

גליון קנין תורה

וס"ל מוכר בתו לשפחות אחר אישות| אבל לעולם יעוד נישואין עושה.

- ל.** מי אמרינן בנו אמר רחמנא ואפילו כל דהו, או דילמא בנו דומיא דדידה מה הוא גדול אף בנו גדול. ומסקינן דאין יעוד אלא בגדול.
- לא.** 'אישי' פרט לקמן, 'אשר ינף את אשת איש' פרט לאשת קמן, ולאפוקי יבם בן תשע שנים ויום אחד הבא על יבמתו דאע"פ שיש להן אישות וביאתו ביאה, מכל מקום מיעטה קרא ממיתה שהבא עליה אינו נהרג.
- לב.** (א) מדעת היינו מדעת הבעל, ומה טעם קאמר, דלכך אין יעוד אלא בגדול כיון דאין יעוד אלא מדעת. (ב) מדעת היינו מדעת האשה, וקאמר דצריך ליעודה דבעינן דעת דידה קודם יעוד.
- לג.** אביי בריה דר' אבהו ס"ל דדוקא למ"ד מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו צריך להודיעה, אבל לא למ"ד מעות הראשונות לקידושין ניתנו. ורב נחמן בר יצחק ס"ל דאף למ"ד מעות הראשונות לקידושין ניתנו צריך להודיעה משום גזירת הכתוב דכתיב 'יעדה'.
- לד.** דרשינן מדכתיב 'יעדה והפדה' שאין יעוד אלא אם יש שהות ביום כדי פדייה. ר' יוסי בר' יהודה מביא ראייה דמעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו ולכך בעינן כדי פדייה דהיינו שוה פרוטה, אבל רב נחמן בר יצחק דחה ראייתו דלעולם מעות הראשונות לקידושין ניתנו והכא גזירת הכתוב הוא דאמר רחמנא 'והפדה' דבעינן שהות כדי פדייה.
- לה.** במלוה שיש עליה משכון מקודשת, ולמדנו כן מדר' יוסי בר' יהודה דס"ל מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו ולדידיה הוי דמי פעולתה שהיבת לאדון כהלואה והיא גופא משכון היא, וכי משייר בה שוה פרוטה ומייעד הווי קידושין.
- לו.** לתנא קמא דברייתא מצי ליעוד, דסבירא ליה מעות הראשונות לקידושין ניתנו, ולר' יוסי בר' יהודה לא מצי ליעוד דסבירא ליה מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו ורק מעכשיו מקדשה בדמי פעולתה, לכך בעינן שיהא עוד שהות ביום כדי לעשות עמו שוה פרוטה.
- לז.** מקודשת לראשון, וילפינן לה מרבנן דסבירא להו דמצי ליעודה בסוף שש אף בדליכא שהות ביום ע"י דמקדשה למפרע בכסף שניתנו מתחילה בעת מכירתה לשם קידושין.
- לח.** מקודשת לשני, וילפינן לה מרבי יוסי בר' יהודה דסבירא ליה דהקידושין אינו חל אלא בשעת יעוד ולא למפרע כיון שלא אמר מעכשיו.
- לט.** לפסולים יכול למוכרה לכולי עלמא; לחכמים מדכתיב 'לאמה', ולר' מאיר ולר' אליעזר מדכתיב 'אם רעה בעיני אדוניה' שרעה בנישואיה. לקרובים; לר' אליעזר מצי למוכרה מדכתיב 'לאמה', ולחכמים ולר' מאיר אינו יכול למוכרה. ודחכמים בעו האי 'לאמה' לרבות פסולים, ור' מאיר בעי ליה לדין פוסק על מנת שלא ליעוד דתנאו קיים.
- מ.** (א) פוסק על מנת שלא ליעוד ואליבא דר' מאיר ודליף מדכתיב 'לאמה' פעמים שאינו מוכרה אלא לאמה בלבד. (ב) בדבר שבממון אליבא דר' יהודה.
- מא.** לר' אליעזר, מוכרה בין לאביו ובין לבנו, דס"ל מוכרה לקרובים. לחכמים, אינו מוכרה לבנו דס"ל אין מוכרה לקרובים, אבל מוכרה לאביו הואיל ואיכא צד יעוד דמצי ליעדה לבנו ודהויא ליה בת אחיו.
- מב.** לתנא קמא, בגופו נכנס בגופו יצא, שאינו יוצא בראשי איברים כעבד. לר' אליעזר בן יעקב, יחידי נכנס יחידי יצא, שאם יש לו אשה ובנים רבו מוסר לו שפחה כנענית, אבל אם אין לו אשה ובנים אין רבו מוסר לו שפחה כנענית.
- מג.** לעולם מקילין להעבד, שאם השביח אולינן בתר שעת ממכרו מדכתיב מכסף מקנתו, ואם הכסף אולינן בתר השתא מדכתיב כפי שניו, ולאז דוקא נמכר לעכו"ם אלא הוא הדין נמכר לישראל דילפינן בגזירה שוה שכיר שכיר. והא דרשינן קראי להקל ולא להחמיר, ילפינן למסקנא מדכתיב 'אם עוד רבות בשנים' וכתוב 'ואם מעט נשאר בשנים' וילא כתיב 'שנים', לומר שאם נתרבה כספו בשנים מכסף מקנתו, ואם נתמעט כספו בשנים כפי שניו.

ברכות לראש משביר

דידנו הנגידים הנכבדים רודפי צדקה וחסד, אוהבי תורה ומוקירי רבנן ותלמידיהון

משפחת בראכפעלד שיחיו

נציבי חודש מרחשון

אשר נדבו הוצאת הגליון וכל הוצאות החודש

לעי"נ אביהם מו"ה משה יוסף ב"ר יעקב ע"ה ממעקסיקא

זכות התורה תעמוד להם להתברך בכל משאלות לבם לטובה
לאורך ימים ושנים טובות - ויתקיים בהם הבטחת נביאי אמת וצדק
לא ימוש מפך ומפי זרע ומפי זרע זרע אמר ה' מעתה ועד עולם

ברכת התורה
תעלה הבורה קנין תורה